

ЦОН КИЈТС

Viele versuchten umsonst das Fremdigste
fremdig zu sagen.

Hölderlin

Некако нераздвојно се спомињу имена Шелија

..... буди ти, горди Душе, —>
мој дух! Буди ја, ти, необуздани!
Разнеси моје мртве мисли по васелени...

A kiјts је у песнику знао две душе, и два доживљавања свега, доле и горе;
чак и разно доживљавање славујева певања; ~~кијts~~ ^{штоли спос кијts} ~~не~~ ^{кијts} ~~ни~~ ^{заиче:}

Where the nightingale doth sing
Not a scurriety, traw'd thing,
But divine melodious treble.

Везује их и спољашња околност једна ^{чи} скоро близанацког савремеништва од рођења до прераних трагичних смрти. Кијтс је живео свега неки месец више од двадесет пет година / 1795-1821 /; а Шели свега тридесет година / 1792-1822 /. Обојица су умрли у туђини. Обојица су имали класично лепе главе. Обојица су од енглеског језика створили поетски говор који је, према речи Софокловој, "етерични лет ~~мисли~~ ^{мисли}". Везују људи имена Шелија и Кијтса можда и због оног што је оштра супротност у њиховим судбинама. Шели је ипак живео. Он је испунио љубавни и породични живот, двапут се женио, имао деце. Кијтс ^{чи} желео да живи. Волео је топло матер која је сасвим млада умрла од туберкулозе. Волео је много сестру и два брата, од којих је млађи, Том, умро сасвим млад од туберкулозе. Трагично страсно је волео фани Брон. Шели је био богат и племићског порекла, имао право на најбоље образовање у ^{ит}итну и Оксфорду. Он је дочекао чувеност, и живео у Италији како је хтео. Трпео је да му се чини криво, али је и сам чинио криво. Кијтс све то није био ни чинио. Живот и рад прођоше тако да је Кијтс за гробну плочу своју одредио овакав натпис: *Here lies one whose name was writ in water*, овде лежи онај чије је име било записано по води. Међутим, ако се при размишљању о Кијтсу захвати шире, потражи и ван Енглеске знатан човек и лирик који је живео и радио у доба обнове

грчких идеала у Филозофији и у поезији, и у доба француске револуције и Наполеона, онда уз Кијтса, Енглеза-Грка, стаје један још хомогеније сродан и несрећан поет него што је био Шели. Мислимо на Немца-Грка ^{Фридриха} Хелдерлина. То је ~~један~~ један од најспиритуалнијих романтичних песника. Он са својим фрагментима, као Кијтс са својима, сличан је једном јасно затемељеном храму, од којег, сасвим по грчки, имамо данас по један дивотан стуб, по део дивотног фриза, по неки ~~својих~~ ^{својих} величанствене грчке мудрости и лепоте, какав је и онај горе исписати. Као дух и сенка, Кијтсу је Хелдерлин двојник. Кијтс има сонет, писан пошто је видео ^{дубље} остатке грчке мраморне скулптуре, и у том сонету израз који до ископи важи ^и за дело и живот његов и Хелдерлинов: *a sun, a shadow of magnitude*, сунце, и сенка величанствености. Хелдерлина и Кијтса видимо у тајанственом односу сенки. Хелдерлин, тајанствено, и јесте и није Кијтсов савременик. Родио се двадесет четири године пре Кијтса, преживео Кијтса са двадесет две године. Али како је четрдесет три године живео у лудилу, остао ^{до} ~~је~~ ^{је} и ~~мрт~~ ^{мрт} живот и ~~рад~~ ^{рад} само неколико година пред уранак XIX века, можда најзнатније епохе лирског песништва у Европи.

Истакосмо две крупне чињенице: обнову класичног грчког духа и француску револуцију. У колу енглеских лиричара тога доба, Бајрона је више понео био дух савремене револуције него онај античких времена. Шели је спајао осетљивости за једно и друго, и кроз чисто романтичне спевове и песме умео бацати у свет охрабрења и претње и спиритуалне и материјалне слободе. Хелдерлин, кроз Грк по природи и по образовању, понекад је само упирао поглед у француску слободу; не као поет, него као човек-Немац, кога је страховито политичко и друштвено стање у отаџбини боље^м као грађанина и личну индивидуу. Хелдерлин, иако моћно даровит као мислилац и песник, школован и ванредно васпитан, проводио је бедан сиромашки живот ~~као~~ прецептора по приватним кућама. Кијтс песника и човека француска револуција није осетно такла. Њега је сустигло и такло кобно време око и после Ватерлоа, када је он стасао био до младости и до свести о свом позиву. Кијтс се ро^ђдио Грк. Али ~~он~~ скромног порекла и несигурних средстава, он је почео учити хирургију и фармакологију. ^{Mozzini}
~~Он~~ тако^м та^кну Вомир, па затим грчки трагичари, ^{и он} се проже својом ^{правом} суштином, духом ^{лепоће} у грчком смислу, принципима апстрактне лепоте која почиње

са маштом и сном, а свршава са мудрошћу. Кијтс и Хелдерлин, слично, деле савремене задатке са најближим савременицима. У духу Хелдерлинову није стојао проблем ~~историје~~ историје: то је преузео његов присни друг Хегел. У духу Кијтсову није стојао проблем грађанске и друштвене слободе: то је преузео савременик Шели. Генији Хелдерлина и Кијтса носили су у грбу свом крила над отвореном књигом. И ум крилат, и машта крилата. Живот од сна, сан од мудрости. Уза све реално се припојава спирит, над свим реалностима стоји трепет поезије, а над овим трепет метафизике.

Поетски нагон је Кијтса вукао Платоновим идејама. Пре свега оној по којој се: истина запажа органом душе који вреди више од десет хиљада очију. Кијтс је, не може се тачније, рекао то ~~и~~ исто у једном писму пријатељу: "Што машта обухвати као лепоту, мора бити истина, свеједно да ли је пре тога постојало или није". Ту је основ основне тезе Кијтсове: да машта сагледа лепоту света, а иза лепоте да стоји истина. У истом писму се надовезује много цитирано Кијтсово: O for a life of sensations,

то јест, прво душино или поетско запажање света као лепоте, па затим интелектуално продирање до истина. То сад још треба допунити Платоновим: да истина до које се долази кроз лепоте, треба да буде мудрост, као највиши степен лепоте, према којој, мудрости, то јест, свака лепота остаје помало хаотична. По подударану идеја, Кијтс је у чаробном кругу Платона. Али по изразу он је у исто тако чаробном кругу грчких трагичара, као и Хелдерлин. Платон, мислилац светле грчке филозофије, који на врхунцу лепота види мудрост удружену са сувереним добром, Платон се изражавао ведро. Платон је био једини велики грчки поетски дар који није "узалуд покушавао да најрадосније каже радосно". Велики грчки трагичари донели су другу величанственост: да и најрадосније само кроз тугу могу рећи. Кијтс и Хелдерлин, и у том смислу су у грчкој традицији. Обојица откривају непрестано лепоту света, реалну и апстрактну; радост њихова од тога грчки је френетична; радост та је суштина њихове поезије; али израз је ~~у~~ тужан. Може се за Хелдерлина и Кијтса рећи да су два спиритуална оптимиста, али израз је ту ~~у~~ га.

Најбоља енглеска лирика прва је на свету по спиритуалности својој. Као сва велика романтика, и спиритуална романтика се зачала у Немачкој, али је у Енглеској узрасла до највишег домета. У најбољој енглеској лирици нема песме без метафизичког трепета, нема ~~и~~

песме у којој не би певала, како рече Ђермонтов у свом Анђелу, она песма коју је певао анђео кад је душу песника носио на земљу, и коју песник не може да заборави. У најбољој енглеској лирици нема сенсуалности, нема хуле на небо и земљу, нема грубог песимизма, јер нема никада присуства истине без присуства лепоте. Вечна љубавна чежња у најбољој енглеској лирици окренута је, у последњој линији, само лепоти света. Само та љубав не подлежи закону страсних сукцесија по којем се љубави друге врсте ниту утађавају, нити сублимују, само муче и најзад падају и пролазе. У енглеској лирици отуда нема химни женама и полној љубави, а има ода западном ветру, ~~има ода славујеву певању~~, ~~има ода грчкој урни~~, ~~и ода духу ноћи~~. Најбоља енглеска лирика је сва на трагу антике и својих класика, на трагу Спенсера, Милтона, Шекспира. Енглески најбољи лиричари су људи "који читају многе књиге, воле да иду у митску прошлост, вешти су да украсе језик и овију га музиком". / Шекспир, Хенрик IV /. Од овога матерњег језика, који није увек благогласан у прози, али по чудесној ортографији својој може исти слог или исти вокални звук да даде са најразличитијим групама слова и гласова, тај језик, кад дође до сликовања, има невероватне музичке могућности. Ако се томе дода ванредно лексикографско благо енглеског језика, и два духа у енглеском језику, латински и германски, постаје разумљива јединствена неисцрпност у грађењу стихова за даровите стихотворце. Шели и Кијтс су у том смислу славуји, не људи. Што је данунџио писао о стиху мислећи на звучни талијански језик, може се још класичније документовати стиховима Вордсворда, Шелија, Кијтса, Свинберна, и других. "....савршен стих је апсолутан, непроменљив, бесмртан; он држи у себи речи са кохезијом једног дијаманта..." Такви стихови се можда нада све друге ^{генерале} код Кијтса ређају, складају пају, полежу један по другом ~~лаки~~ лаки, природни, меки, као небесни снег.

Џон Кијтс није аристократа по рођењу. Дед по матери радио је као врста шпедитера. Отац Кијтсов је био радник код свог будућег таста. Из тог брака се родила три сина и кћер. Џон је био прво дете једне и одвише темпераментне, некако за матер још неузреле жене. Тврди се да има доста ~~и~~ ^{уздана кривице} кривице за њену смрт, и за превремено рођење и нежан организам првог ^{бесног} ~~детета~~ детета. ~~После смрти родитеља~~ После смрти родитеља, Џон, најстарији од четворо сирочади, пун нежних породичних осећаја по природи, много је неговао ту заједницу. Написао је један сонет браћи посвећен: топла слика енглеског ентеријера и складног живота малих ~~и~~

5
људи. Тешко је било и ^{у њих} радосно казати радосно. Слутња даће све проћи.
И прошло је. Брат Ђорђе се оженио и отишао у Америку. Том је умро на цо-
новим рукама. О сестри нема трага у хроници после амрти Кијтсове. Као ђак,
Кијтс није био одличан. Даровити по правилу не воле школу. Позив у њима
је готов, и он се опире и ^дсади основн^а наставе, и ускости стручне на-
ставе. Кијтс фармаколог, то је сушта контрадикција. Кијтс хирург је покази-
вао необичну вештину али се он сам, нагонски, једнако чудио тој вештини.
Саученици су спомињали лепу главу и косу Кијтсову, и речитост после раз-
дражења. Волео је дечко Кијтс и да се бије, али га то није разжило, остао
је нежан и средњег стаса. Касније је песник колериц забележио да је ^{Кијтс} имао
чудно старачку руку. Поетски нагон изгле да да се у Кијтсу јавно јавио
кад му је било седамнаест година, ^е пошто је већ две године раније почео
страстно да чита, и, нарочито, пошто је голем утисак учинила на њега поези-
ја ~~спенсерово~~ чувеног енглеског песника XVI века, Спенсера. Уоста-
лом, почетци су, као увек, били и нејасни, и незнани, и скривани. Кијтсу је
била двадесета година кад је отворено показао другу Кларку сонет Писано
кад је Ли Хант изашао из затвора. Кијтс још није знао да је Грк; мислио
је да га занимају борба и борци јавног енглеског живота онога доба.

Та песмица није никаква нарочита поезија, али је ~~не~~
можда мали израз политичких и друштвених симпатија, ако не опредељена.
Хант Leigh Hunt је био у оно време истакнута и позната личност као
публицист и као политички ~~доктринар~~ ~~Песник и~~ доктринар. Песник и но-
винар, далеко више ово друго; уредник једне борбене лондонске ревије,
Examiner-а; по политичкој боји слободоумни радикал. То је била епоха
владавине двојице Ђорђа, Ђорђа III и Ђорђа IV. Онај први, одличних мо-
ралних квалитета као муж и отац, био је као краљ апсолутистички настро-
јен, и подржаван у владавини од аристократа, Торијеваца. Син његов, још
ка наследник престола задобијен за партију Виговаца од чувених опози-
ционих министара Берка, Шеридана и Фокса, показао се убрзо као расипник
и блудник. Сем тога, кад је после регентства постао владар, изневерио је
Виговце, сва министарства пљверео Торијевцима, што је изазвало бурне по-
ступке на левој страни. С политичке ~~стране~~ стране дакле, прво, борба ~~ме~~
двеју странака; затим, немирно време пред одлучне борбе против Наполе-
она; Ватерло. С друге стране, разврат у друштву под развратним и скандалоз-
ним

краљем, охол став аристократа по рођењу према свим осталим класама; у грађанству незадовољства, немири, огорчења, критике; појава разних Хантова и око њих трезвеног млађег света који се стидео стања у земљи. Кијтс се није бавио политиком ни тада ни после, али је вероватно био начисто на којој му је страни место, и природно је ^{био} што се ~~млад човек~~ ^{млади}, од скројеног порекла, обрадовао ослобођењу ^{завлада} ~~Ханта~~ који је због написа против члана краљевског дома био осуђен на две године затвора. Млади Кларк је показао Ханту сонет, и приказао затим и песника. Тако је почео однос који се претворио у пријатељство, али због којег је Кијтс имао тешко да пропати. Људи из Ханту противног табора писаће, и инспирисаће одвратне кротике на прво штампано ~~дело~~ дело Кијтсово, дугачку поему Ендимион. Кад је касније дружиници око Ханта пришао и стари Кларк, некада директор школе у којој се дечко Кијтс учио, десило се одлучан момент у правом "школовању" Кијтса. Директор доноси једне ~~мери~~ ^{радио} вечери примерак Илијаде у Чапманову преводу. Кијтс је даву ^{давао} по болницама, ^{давао је} преседео ~~је~~ ноћ читајући с директором Омира. ~~Сутрадан је био готов сонет~~
ром Омира. ^{био} ~~Кијтс~~ је узбуђен, потресен, нов човек. Сутрадан је ^{опакује} ~~био~~ готов сонет Кад први пут загледах у Чапманова Омира. Шта би тек било да је Кијтс могао читати оригинал! После неколико простих редака, млади се поет залеће орловски у алегорију којом ће казати како је видео недостижну и усамљену величину Омира:

*Then felt I like some watcher of the skies
When a new planet swims into his ken;
Or like stout Cortez when with eagle eyes*

*He stared at the Pacific — and all his keen
Sight*
Осетих се тада као и питач неба кад у видикруг му нова звезда плане; ил' као храбри Кортес, орловских очију над погледом се зари изнад Пацифика (док момчад на броду збуњена од слутњи гледа се у чуду) без речи се зари у врх Дариански.

Ова једноставна и грандиозна визија одаје већ песника високе моћи одушевљења и високог израза.

У Хантовој библиотеци наместили су Кијтсу постељу да може удобније читати и радити. У тој ~~кући~~ ^{кући} ~~је~~ ^и соби је написан одужи спев Сан и поезија. Дух ^и стихотворац већ су у пуном ~~и~~ ^и маху. Слика лети за сликом, идеја се развија правилно, чара свилено Кијтсово сликовање и животишки његов ритам. Лакоћа рада вуче почетника-песника местимично у пренатрпаност. Али, не иде Кијтс бадава од првих својих корака у велике

--- though no great ministering reason sorts
out the dark mysteries of human souls
To clear conceiving, yet there ever rolls
A vast idea before me ---

дакле, иако неки велики разум још не сређује тамне мистерије људских душа
 у јасан концепт, "ипак, ваља преда мном увек нека пространа идеја". Та је
 песма некако програматична по Кијтса већ и самим насловом својим Sleep
and poetry, дакле спавање и поезија. Кијтс по правилу истоветује моћ по-
 етског стварања ~~са сном и~~ са сном и ~~са~~ са уснивањем. Сматрено и дожив-
 љено мора се затим још и песнички уснити, да би се чулна и апсолутна пе-
 лота слиле и истоветовале. Сан фантазије, мистички трепет над стварима,
 то је за Кијтса становиште, теорија естетике. "Не смем заборавити сак мир-
 ни, с маковом круницом ~~на~~ на глави", стоји у овој песми, и стојаће још у
 другима. Кијтсова драга фигура из грчкога мита која ће бити предмет прве
 дугачке поеме, јесте Ендимион, пастир или принц или ловац коме је испуњен
 на жеља да буде бесмртан и остане млад, и да непрестано спава или полу-
 спава како би непрестано могао снвати. Нешто пре Ендимиона појавила се
 мала збирка разних стихованих састава Miscellaneous Poems. Кијтсу
 је тада била двадесет друга година, и остајало му је свега још три и по
 године живота, и мање од тога за рад. ~~Ипак~~ ^{Збирка} је била посвећена Ханту. Веро-
 ватно као човеку; нити као песнику, нити као ~~неком~~ ^{неком} који је величао Напо-
 леона, тада врло омрзнутог у Енглеској. Као што често бива са првим књи-
 гана младих писаца који не ~~сврху~~ ^{испражњују} нарочито амбициозно свој први покушај,
 књига се није продавала, нико о њој у јавности није говорио. Песници су
 можда књигу и прелистали, ~~и~~ ^и нешто можда и запазили, али су, онако дубоко
 човечно, сматрали да се ту, добро с рђавим, јавио тек један песник више.

Koad je neko od kritičara zapamtio kome je knjiga posvećena. Niјts sam bio
je dosta daleko od своје прве поетске збирке; дошвао је неке би исте године,
1877-те.
у јесен, а изашао Ендимиона, велики спев у четири дела. Издавач је био
Дон Тејлор / Taylor / и са њим Хеси / Hesi /, те ~~и други~~ ^{не} обични тр-
говци-издавачи. Тим издавачима, нарочито Хесију ~~класици~~ ^{инско} је Нијтс важна
аналитичка писма о суштини поезије и песника. У Тејлоровој преписци опет
има доказа да се он зналачки и пријатељски старао за поезију Нијтсову и Ваг-

Ендимион је дакле с добрим надама пуштен био у свет.

У грчком миту, пастир или ловац Ендимион јавља се или као ~~правдољубиви~~ правдољубиви син Зевсов коме је отац даровао што је желео; или као ванредно леп и месецом чудно занет младић који је од своје стране замео богињу месеца Селену. Она га је однела на дивно ~~остро~~ острво, и стално га успављује да би једнако могла да га љуби. Та романтика, грчки чудна, и истовремено грчки идеалисана, материјал згодан да се раскива у безброј сцена природних и мистичких, одговарао је Кијтсу. Скоро све што се у спеву догађа, уснивање је Ендимионово. Некако као Бајронов Чајлд Харолд у стварности, Ендимион путује кроз пределе и авантуру снови-
ма. Ако се мало и пробуди, он будан даље сњева, што би рекао Јаза Костић, у лирици такође Грк, "међу јавом и мед сном". Поема је ~~грчки~~ ^{митски} пуна личности ~~и~~ и односа. Кијтс са својом баснословном лакоћом упесмљавања својих и туђих снова, вере се са стиховима као бујна лоза на јужном сунцу. Има и ту претрпаности, али има "казаности" какве нико још није казао. Грација фигура и звука омамљује. Машта Кијтсова местимично као да махита. Али ваља се и ту једна пространа идеја", само засада још без без тврдо сачињена калупа, без грчке језгровитости за мисао и осећај. ~~Али~~ Велики лири-
чар је ^{најбоље} на сваком месту поеме присутан. Овако почиње једна бахантска сцена:

To sorrow
I bade good morning
And thought to leave her far away behind,
But cheerly, cheerly.
She loved me dearly.....

Ендимион гледан од почетка према свршетку, није целина, није се све појединачно слило у једно, све супротно и сударно измирило. Али гледан од свршетка према почетку, спев избацује суштину Кијтсове концепције света и концепције поезије.

Кијтс је једнога дана отишао да види од лорда Ен-
дрина у Енглеску довезени партенонски мрамор. То је било још једно велико грчко узбуђење за њега. У сонету поводом те пластике написаном, ~~сирћност~~ човека ~~из јавља~~ Кијтс није могао радосно да каже радосно: смртност човека стоји над човеком који је боговима род по лицу и ствараачкој моћи:

And each imagined pinnacle and steep
Of godlike hardship tells me I must live
Like a wild eagle looking at the sky...
And mortal man is mortal.
Dost thou know how many have been
And how many more will be?

Кад пред очи човека стане велика лепота створена од човека, неминовно се јави помисао на смрт: божански напори ће у делу остати за вечност; онај ко је божанске напоре дао, мора умрети. А можда је Кијтс у то време већ наслућивао своју туберкулозу и видео себе у сну као умирућег орла. Можда су га раниле, ипак, свирепе критике на Ендимиона кроз које је таријевска штампа вређала у њему човека скромног положаја, онога који пере боце и реторте. Хелдерлину је давано на знање да он, као учитељ у приватној кући, спада управо међу слугинад. Кијтс се осећа као болестан орао, који ипак гледа у небо свој тужни сан: Хелдерлин исписује у дивној Тугованки Менона над Диотимом задредне ној кући, спада управо међу слуге. Кијтс се види у тужном сну као болестан орао који ~~и~~ у небо гледа. Хелдерлин каже у Тугованки Менона над Диотимом свој тужни сан: „*И што ми са гледа не може сванути изгубљени сан:*“

— — — — — und Nrehand
Nacht von der Stimme mir nahen den traumigen Traum.

Али та два Грка, увек "са идејом пред собом", увек луцидни и мудри, остајали су спиритуални оптимисти. Хелдерлин је ~~пре~~ пре Хегла имао филозофску мисао о измирењу свега, о неминовном враћању младости и радости, и о "новој години душе". А Кијтс је волео критику и аутокритику ~~на~~ над стваралаштвом као и стваралаштво; као надлетање себе сама, као нов божански напор генија који и треба да напусти место ~~напоје~~ на које ^и је ^{тако} постојао.

Кијтс, двадесет две године ~~пре~~ стар, предаје јавности Ендимиона са критичким предговором јединственог квалитета. ^У предговору стоји, сем другог, да је то дело "више грозничав покушај него дело". А у писму Хесију читамо: "...~~јер~~ је такво какво сам имао снаге да га дам. Да сам дрхтао над њим да буде савршено, не бих га написао. Са Ендимионом ја сам главачке скинуо у море, и утолико боље познао стене, живи песак.... Писао сам га самостално, и без суда; а доћи ће време кад ћу ~~и~~ писати самостално, и са судом. Гениј поезије има сам себе да спасе у човеку. Не може узрети ни по закону ни по пропису... Више волим да не успем, него да не покушам стати међу најбоље". То мирно растављање незрелог од оног што дозрева, та филозофска извесност да ће се растављено једног дана саставити, то је већ био Кијтс који иде да стане међу најбоље. Само, признање ће му, као и Хелдерлину, пасти на мртво чело. А међутим су грубе критике на Ендимиона биле песникове жетва. Имао је Кијтс, човечно је, и

колебљивих часака. "Понекад мислим да можда ипак треба да идем у Едмбург и довршим медицинске студије." Али то је било, како је Кијтс сам радо говорио о дејству критике, само "ствар тренутка". У другом писму ^{каже} ~~он~~: "Похвала или покуда имају само тренутни утицај на човека који је предан љубави за апстрактну лепоту, и тако већ сам по себи строг критичар свога дела. Моја властита критика причинила ми је бол несравњено тежи ~~од~~ од онога који ми могу причинити Блаквуд или Квотерли." На опет, другом приликом: "Ја мислим да је све то само ствар тренутна, а ја ћу стати међу енглеске песнике после смрти". Кијтс је све ^{рано} ~~рано~~ чинио, па је рано именовао смрт као услов за испуњење, за довршење у измирењу свега што се у његову животу и раду дешавало. Спиритуални романтичари су они ствараоци који се прво рађају са филозофским разумевањем света, па затим постају песници. Кијтс и Хелдерлин су понајлепши примери за ^{то} ~~то~~ савршено лепо ^{духовно} ~~духовно~~ устројство. И Хелдерлин је ^{рано} ~~рано~~ осетио да ће сав свој део примити, и моћи га поднети пошто умре: "О скините ми, да бих поднео, скините ми живот божански са срца:

*O nimm, dass ichs ertrage, mir das
Leben, das göttliche, mir vom Herzen.*

Судбина је Кијтсу заиста скинула живот са срца, ^а ~~Хелдерлину~~ ^{Хелдерлину} је скинула свест са чела.

Сви напади на Кијтса долазили су од конзервативних, ^{торијевских} ~~торијевских~~ ревија. Блаквудов магазин је уређивао Блаквуд, а помагао му је, сем других, Дон Докарт, уредник лондонске Quarterly Review. И до данас је енглески обичај да се критички прегледи дају анонимно или под шифрама; а већ енглески је такође да се уме ћутати. Никада се није могло утврдити, па се не ~~зна~~ ^{зна} ни данас поуздано, ко је у Блаквуду писао под шифром Z, прво напад на Ханта, па затим на Кијтса. Мисли се да је био Докарт, зао и ружно језичан човек, прозван касније скорпија. После чланка ~~против~~ ^{против} Ханта, пише Кијтс другу: "Никада нисам читао ништа отровније... а наредни чланак је сигурно резервисан за мене". И дошло је очекивано. "Тај младић", писао је Z, "изгледа да је од природе добио дарове не сваки данше.... Али дивљење најпразније и највише извештаченом верификатору наших дана / Хант / савладало је слабачког шегрта фармације, и учврстило га у жељи да напусти боце и реторте. Хант је бедан песник, али вешт човек. Кијтс је још беднији песник, и један невест деран који је учинио све

могућно да упропасти малобројне своје добре особине... Боље је и мудрије умрети од глади као апотекар него као песник. Дакле, вратите се у дућан, господине Џоне, вратите се фластерима и пилулама. Али, за Бога милога, немојте и преко тезге раздавати толико средстава за раслабљивање и спавање колико кроз поезију". Сличне критике се јавиле и у Quarterly review, ^{u y} ~~и~~ The British critic. ~~Ка~~ Лорду Бајрону се учинило да се "отом Кијтсу" и сувише много говори, и писао је у једном писму: "Доста са тим Кијтсом ако неће нико други, ја ћу му скинути кожу". У оним деловима критика где се говори о чему треба, о поезији, има местимичних и тачних замерака, али ~~се~~ ^{све} конвенционалне, само "раслабљене" вариације онога што је Кијтс далеко боље казао сам о својој поезији у Ендимиону, у предговору. Зла судбина Кијтсова, све у свему узети, није лежала у критикама, него у околности да су увредљиви напади дошли да се додаду трајавом здрављу Кијтсову, и ~~тешким~~ ^{све тежи} материјалним приликама. Пише Кијтс: "Осећам да више нећу бити заправо здрав." Па затим, други ~~пу~~ пут: "Имам два брата; један је с оне стране Океана, а други се ближи гробу. Љубав коју осећам за браћу, и која се болом храни, постала је тако дубока, да премаша љубав коју човек осећа према жени". Ето и ту Кијтс-Грк, обожавалац највишег ероса, највишег ранга лепоте. Жена је ~~на~~ моћан предмет љубави; браћа, виши предмет; сан и поезија још виши; свет са ~~својим~~ својим лепотама и истинама у тим лепотама, највиши. А несрећни Кијтс је у оно време био заљубљен. Да заборави на бринге и тугу, а можда, како бива кад човек јасно осети болест, али неће да призна, Кијтс се решава на врсту бежања од сама себе, на разонодно путовање по Шкотској са другом Бруном. Путовали су пешице. Шкотска, зна се, има дивних крајева, и као сва Енглеска кад је лепа, крајева "апстрактне лепоте". То је путовање дакле било инспирација за многе лепе песме. Али, како је дуго трајало, и водило кроз брдовите пределе наглих атмосферских промена, болест у Кијтсу узе мах, и он се једнога ^{дан} ~~пожари~~ ^{пожари} на гушобољу, ~~и~~ грозницу и малаксалост. Кобне знаке појачавала су писма о стању болести код брата Тома. У души Кијтсовој је ужас: да може доћи крај пре жетве:

When I have fears that I may cease to be
Before my pen has glean'd my teeming brain...

Он се враћа у Лондон са свима знацима болести од које му неће бити лека: туберкулоза у грли, па затим и у плућима. Међу песницима и писцима пронела се вест о Кијтсову обољењу. Дефинитивно трагична околност, како већ бива,

2 За енглеску лирику је карактеристична метафизика,
спиритуалност, занос за апсолутним непотама, љубав зарне којију у гробу,
свеједно да ли су љубавници, пријатељи, заслужни људи, љупка деца. Ниједна
поезија нема толико личних елегича међу најлепшим песмама, колико енглеска
поезија. Браунинг је Шелија назвао "оним који гази по сунцу", *suntreader*,
Шели је написао над мртвим Тјетсом елегичу *Alone* ^{и то} педесет станца дугу, сву
од величања поезије и смрти. Милтон има чувену елегичу над другом који се
удадио. Жене Едгара Поа ^{и то} ~~највише~~ поезија, ~~и то~~ све те жене леже у гро-
бу. Тенисон има дивну елегичу над чувеним писцем политичке историје, ~~и то~~

Now comes the part of truth, to whom 'tis given
O folly. For to bear all naked ~~truths~~,
And to endure circumstance, all calm,
That is the top of sovereignty

~~И Кијтс је опевао растanak у већ споменутој песми ужао смрти растанак од поезије и рада од звезда и обила. Али ако је песно~~

И Кијтс је опевао растанак, али растанак од поезије и рада, од звезда и облака, не од жене. А кад је осетио да ~~==~~ са смрћу иде растанак од жене, писао је у једном писму ~~у своме~~ ^{прису:} "...највише бих волео да могу баштити коцку, пада буде љубав или смрт". Кијтс је суверено гледао истини у очи, знао да иде смрт са својом снагом и лепотом. И збиља, сублимисана љубав ће учинити да ~~Кијтс~~ ^{он} у последњој години живота доврши велики део онога што је понајбоље у његовој поезији. Издао је Кијтс за живота још једну збирку песама и поема, претпоследњу. Последња је дошла доста година после његове смрти.

2 За своје дугачке поеме Кијтс је, сем грчких мотива — Ен-
дифион, Хиперион, Ламија — узимао и средњевековне. Изабела или саксија
босиљка италијански је, Бокачиов мотив; ~~изабела~~ језовито грозан мотив о
девојци која главу убијеног драгог закопава у саксију босиљка. Овај мо-
тив није у складу са Кијтсом, али је ~~у~~ израз драмског нагона који је у
њему јачао и тражио своје. Фрагмент Хиперион, са темом борбе ~~међу~~^{стари} династија
грчких богова, сасвим је јасан и позитивно јасан доказ да је Кијтс вукло
у драму, можда у историску трагедију — има један фрагмент пјезорници наме-
њене историске драме — можда у трагедију духовних коби, какав је Шекспиров
Хамлет или Гетеов Торквато Тасо. ~~И довршена и понејачиња од неких већих по-~~
~~ема јесте~~ Навечерје св. Агнеде, са темом уснивања драгог и суђеног у од-
ређену ноћ, и после одређених поступака: пост^а и легања у постељу у потпу-
ној тишини. Тај ~~спев~~^{се} спев, пун чаробних платна и визија, пун средњевековне
романтике која воли ноћ и бдења, пун драмских градација. О лепоти Кијтсо-
вих стихова да и не говоримо. На тим стиховима се не осећа виртуозност,
не види скопчавање рима. То су ~~млаки~~ облаци који се сами рађају и умно-
жавају, ~~и~~ пластицизирају, ~~и~~ боре и гоне. Наводимо ~~и~~^м строфу, са атмосфером
зиме ~~у~~ у капели средњевековног дворца. ~~Увек се измиче пој:~~

Jesus prays he saith, this patient, holy man,
then takes his leave, and riseth to his knees

And back beneath, in eags, barefoot, worn,
 Along the chapel aisle by slow degrees,
 The sulphured dead, on each side, seem to freeze,
 Imprison'd in black, purgatorial racks.
 Naught, ladies, praying in dumb orat'ries.
 He passes by, and his weak spirit frails,
 To think how they may ache in icy bonds and mails.

A у ~~својем~~ преводу доносимо приказ заспале девојке Маделине, једну од многих вариација како је Кијтс, песник сна, осећао тајну заспалости ^и биће човечје које имате^{ло}, али нема страсти ни земаљску свест:

~~Одлетела је сва, к'о мис'о~~

Одлетела је сва, к'о мис'о, до сутрашњег дана,
 Заштићена дотле ~~и~~ од радости и од бола,
 Заклопљена к'о обредник из ког се молитва читала,
 Заштићена од сунца и од кише,
 К'о ружа што затвара се да пупољак опет буде.

Како је сва та романтика, она пеизажа, она тајанства у бићу човеку, нани^и зана нани^и истине! Енглеска лирика је увек озбиљна, достојанствена, у тежи да увелича неки суверени принцип света. ~~Није романтика~~ Кијтсова романтика богата је симболиком, неисцрпна у рафинеријама ^{казаности}, али ~~и~~ све то није прециозност, ^и није израз личних емоција, а кад јесте, онда иза емоција стоји човек-дух, душа метафизичка. Једном приликом Кијтс је казао врло занимљиво гледиште: I think poetry should surprise by a fine excess, ја сматрам да поезија треба да изненађује тананим прекомерности-ма. Ми у овој врло изљуштеној дефиницији осећамо грчко језгро ^и ако не-обичну, прекомерну количину, одређује танана-каквоћа, онда је плод редак и скуп. Кијтсова романтика, тамо где је ~~и~~ најбоља, то је збиља a fine excess, романтика за коју јамчи укус мисли.

2 У Хипериону, да је Кијтс стигао да га доврши, дао би био сигурно једно од главних својих дела грчке инспирације. Концепција је била широка, ~~и~~ драмска, судбински јака, ~~и~~ васеленски величанствена. Стару титанску династију богова савлађује и одмеђује млада олимпијска династија. Све је a fine excess: ~~и~~ богови су они који су поражени; богови триумфују; боговске су лamentsације; боговске мудрости; боговска лепота младих засеђује старе. И све је драма у фрагменту од свега три певања. Титан Сатурн ^и је чисто антички стил: бог охол, ~~самоубица~~ самоубив, хладно очајан; скршен, он урла: "ко ме је опустио!" и види само грозоту свога пада. Оцеанус је велики стил модерне и спиритуалне романтике, покушав Кијтсов да у томе титану оличи онога који види да је свака велика истина и лепота ~~на~~ чија ће уста мудрост радосно назати истину која је тешка, али

ипак сва од лепоте. Кијтс је у Оцеануса ставио машту и велике мислене снаге. У ванредном монологу тога титана ^{раз} ~~изјавио~~ је Кијтс од своје стране Хелдерлинову мисао: да све почиње у радости, и свршава се измирењем. Стари богови су почели у радости, њихов живот је био леп, једна победа за себе. А сада узмичу пред држима које су сами родили и изнеговали лепшима и јачима од себе. ^и зато вели Оцеанус "нисмо ми од њих више ^{објекта} ~~победени~~ но што је од нас био безоблични хаос". Иде нов закон, иде нова лепота! Врхунац драмски у поеми изгледа да је требао бити пад старог бога сунца, титана Хипериона, и улазак у његово царство Аполона. Хиперион је био ^{залежи} ~~сав~~ од ватре ^и пламена, а требао је да га ~~замени~~ ^{замени} онај који ће владати у име поезије и лепоте. Грчка религија и филозофија није одвајала од лепоте ни снагу, ни мудрост. Оцеанус је у том смислу оличење етичке снаге и естетичког одушевљења. Он је срећан што ће лепота везати прелаз генерација; он се диви лепоти младог олимпијца који њега ^{пошtuje} ~~замени~~ ^и каже о свима младим боговима заједно:

— — — who do tower
Above us in their beauty, and must reign
In right thereof; for 'tis the eternal law
That first in beauty shall be first in might.

Све у овој поеми, на жалост недовршеној, има величанствен стил: декорације, мисли, речи. Који задатак за спиритуалног Кијтса; извести помирење сирове моћи титанске са поетском моћју олимпијском! Аполон се јавља у трећем певању, уз мајку муза Мнемозину. Кијтс прелази у модеран стил: Аполон је меланхоличан, немиран, слутљив због свога пророштва о новој лепоти. Док говори,

— — — I am melodious by birth
On swan-like song my throat is

фрагмент се прекида у моменту кад Аполон треба од Мнемозине да прими атрибуте бога-песника и бога лепоте.

2 [Аполон је остао торса са мелодиозним вратом. И Кијтс и Хелдерлин су остали торса са мелодиозним вратовима. Хелдерлин има ~~песму Половина живота~~ ^{мелодична живота}:

We live, we never die, we live
In which is the blessed ...

Кијтс нема ни половину живота. Тужно је читати "целокупна" дела тих песника. Али се та туга сублимише спиритуалним оптимизмом тих поета који су, по грчки, имали две душе, једну на земљи, другу на небу. ^{одбаци} ~~Хелдерлин је немо~~

духа, а не сан душе једног човека романтичара. У другој ~~станци~~ станци

Оде читамо:

Слатке су мелодије које се чују, а ~~које~~^{које} се не чују
још слађе; свирајте дакле нежне фрулице даље,
И не телесном уху, него драгоценије што је,
Свирајте духу песме без гласа...

Ода се развија. Сан песников се камени у непролазну поезију. Каже песник
у претпоследњој станци:

What little town by river or sea shore,
Or mountain-built with peaceful citadel,
Is emptied of this folk, this pious town?
And, little town, thy streets for evermore
Will silent be; and not a soul to tell
Whose thoughts art desolate, can ~~ever~~^{ever} return

Па завршује:

~~О ти неми обличје!~~

О ти неми обличје! ти распамећујеш нас
Убо и вечност што чини. Хладна Пасторало!
Над старост истроши сво поклоњење,
Ти стајати ћеш сред друкчијих јада
Но наши што су; човеку пријатељ, коме ћеш рећи:
Лепота је истина истина лепота....

И Леопарди има песму за коју је надахнуће дошло од античког барелефа. Она
је лепа, али концепција је обична ~~идеја~~ по који пут варирана Леопарди-
јева рефлексија о смислу смрти и закону умирања, пошто нас природа без
кривице и знања нашег поставља у живот. Леопарди је над грчким рељефом по-
новисио лични песимизам. Хема у тој песми "простране идеје". Кијтс је сну
песникову доказао метафизичке моћи: потресао тајанства, померио мртво и
живо у загонетно постојање кроз лепоту.

Један од дубоких и тајанствених разлога зашто

се проблеми живота тешко решавају, у томе је: што људи своју савременост
не виде, не разумеју. Не разумеју савремена питања, не разумеју савремене
друштвене класе, не разумеју и не виде савременика који је, духовно, висок
као кула. Да ли зато што људи без труде и маште мисле и посматрају? Дали
је скроз имао право Кијтс кад је казао: да машта проналази истине? Како је

та је, ~~док~~ док је несрећни Кијтс ^{био} "савремени" урнала је критика: да
не се она побринути да Кијтс не добије још једаред 50 фуната за поезију.
Над је Кијтс умирао у риму, стизало је неколико пута по 50 фуната. И
један пријатељ је писао сликару Северну, на чијим је рукама Кијтс издах-
нуо: "Кијтс се мора огоравити... ја не могу поднети да га изгубим". Из-
губили су Кијтса и тај пријатељ, и други пријатељи као Џон Тејлор, изгу-
била га је Енглеска и свет, изгубио га је и Елаквуд, ~~изгубио га је~~

~~отради Кривитар~~ ^{отра} ~~циффорд~~ ^{не} је пели, у Адонаису запечатио лик за сва времена рекавши: ~~срам ће ти пећи~~ ^{срам ће ти пећи} ~~скривено чело~~ ^{скривено чело} и као изударан нас ~~неш~~ ^{дрхтати}". Изгубили су га 23-ег фебруара 1821-ве. Кијтс је становао и боловао у једној кући на ^{улице} ~~шпанском~~ ^{улице} тргу ~~Монте~~ ^{улице} Пинча, и ваљда још посматрао, у зимском пеизажу, ~~осећајну~~ ^{на} срећу голе шумице; видео још једаред истину и лепоту ~~човека~~ ^{човека} поезије у Оди ~~осећајности~~ ^{на}:

In a dream nighted December,
Too happy, happy tree,
Thy branches ne'er remember
Their green felicity;
The north cannot undo them
With a sleety whistle through them,
Nor frozen thawings drive them
From budding at the spring.

Али све то ~~није~~ ^{није} могло отада, и не може ни отсада учинити да савременици виде и разумеју ко су ^{на} савременици, шта раде, и зашто су рођени.

Смрт Кијтсова у Риму, симболична је. Рим је, уз Атину, град који по преимућству симболише Платоново учење: закони доле браћа су законима горе. Вечности има и на земљи. Кијтс је ту вечност нашао у сновима маште. Све истине прима из света машта генија кроз лејоте света. Beauty is truth, лепота је истина, филозофска је и религиозна теза Кијтсова. Хелдерлинова такође. У своме ^{роману} ~~роману~~ Хиперион каже Хелдерлин: "Ови који тражите највише и најбоље у дубинама знања, у гужви делања, у тами прошлости, у лабиринту будућности, у гробовима или изнад звезда, знате ли како се она зове, како се зове оно што је Једно и Све? Зове се лепота." Кијтс и Хелдерлин су две нераздвојне сенке. Кроз лепоту су осећали Једно, кореспонденцију свега: неба и земље, ~~горњих~~ ^{горњих} и доњих закона. Трагедије овога света то су растанци, лепота света то су измирења, састанци. Не може разум стати на анализи, мора у синтезу. Не може осећај и воља стати на провокацији, мора у ~~победи~~ ^{измирењу} измирење кроз победу или кроз одрицање. у песмама својим, у прекинутим животима и стварању своме, Хелдерлин и Кијтс су такође измирења, изравнања. Кроз трагичан ^{ан} ~~склоп~~ ^{ан} то је грчки. И то је услов ~~скраћених~~ ^{скраћених} генијалних узревања.